

# U SIMBIOZI SA “VIŠIM CILJEVIMA”

Goran PETROVIĆ

---

*Pod firmom borbe za ideju, veru ili naciju sve aktivnosti organizovanog kriminala odvijaju se lakše, efikasnije i na korist obe strane. Očigledan primer za to je albanska mafija na Balkanu*

---

*T*

EK KAD ISPIŠETE KOVANICU ORGANIZOVANI KRIMINAL postajete svesni širine i sveobuhvatnosti, ali istovremeno i rasplinutosti i neuhvatljivosti tog pojma. Teško je i pobrojati sa kojih se sve aspekata on može tretirati, a kamoli izgraditi čvrst i jasan metodološki pristup – bez obzira da li za potrebe određene naučne analize ili pragmatičnog razmatranja njegovih pojedinih pojava oblika. Stoga smatram da bi bez bilo kakvih pretenzija da se izriču konačni sudovi, izvode nepobitni zaključci, prave čvrste šeme i podele, ili daju jasne i precizne definicije, jer bi to zahtevalo posebnu knjigu ili čak enciklopediju, za potrebe ovog teksta bilo uputnije samo ukazati na neke aspekte tog kompleksnog problema.

## *Problem definicije*

Prvo što vam pada na pamet kad se suočite s pojmom organizovani kriminal je pomisao da postoji neki neorganizovani kriminal kao njegov antipod. Međutim, u odgovoru na pitanje da li on postoji ili ne, kriju se mnoga druga pitanja. Za početak, šta uopšte znači organizovanost? Da li ona podrazumeva organizovanje, odnosno planiranje ili pripremu nekog kriminalnog akta, ili podrazumeva organizovanost u smislu masovnosti – i u kojoj meri? Da li je organizovani kriminal u stvari kriminal grupa i bandi, za razliku od individualnog kriminala, ili je za njegovo definisanje možda bitnija odrednica kontinuiranosti ovakvih aktivnosti, ono što pravnici i kriminolozi definišu kao “bavljenje kriminalom u vidu zanata”, ili možda društvena opasnost, odnosno štetnost po društvo, građane i njihovu bezbednost. Postavlja se i pitanje da li iz

nos pribavljene protivpravne koristi ovakvim kriminalom predstavlja kriterijum za definisanje organizovanog kriminala ili ne, i da li je uopšte moguće odrediti taj iznos.

Ako neko sam planira provalnu krađu ili bilo koji kriminalni akt i u tom smislu opservira, prikuplja informacije i nabavlja alat, postavlja se pitanje da li je to organizovani kriminal, nasuprot slučaju kada neko pod dejstvom alkohola ili droge, vraćajući se kući u “sitne sate” prolazi pored loše obezbeđenog kioska, prodavnice ili kuće i “spontano” dođe na ideju da počini krađu? Da li su dvoje ili više ovakvih zakasnelih pijanaca ili narkomana organizovani kriminalci, ili su to pojedinci ili grupa koja to povremeno čini u dužem vremenskom periodu? Da li je bitno šta je predmet organizovanog kriminala, ili prosto rečeno, šta se krade, švercuje ili preprodaje. Da li su predmet organizovanog kriminala samo droga, oružje, belo roblje, ili se organizovanim kriminalom može smatrati i krađa umetničkih dela, retkih i zaštićenih vrsta ptica, autorskih prava i intelektualne svojine? I šta predstavlja veću društvenu opasnost – stručan i obučen lopov pojedinac koji ukrade umetnički predmet neprocenjive vrednosti, ili organizovana grupa koja se bavi sitnim švercom akcizne robe – preprodaje benzin, cigarete, hranu ili bilo koju drugu deficitarnu robu? Da li je na kraju bitno gde se sve to dešava, u jednoj ulici, jednom kvartu, gradu, ili je potrebno da se to dešava u jednom regionu ili državi da bi se moglo nazvati organizovanim kriminalom?

Ali, da se vratimo na početak i rešimo prvu dilemu – a to je eventualno postojanje neorganizovanog kriminala. Čini se, dakle, da takva vrsta kriminala jednostavno ne postoji. Odnosno da bilo kakvo bavljenje kriminalom “osim adolescentskih gluposti ili sporadičnog, pa i slučajnog kršenja zakona” na ovaj ili onaj način podrazumeva izvesno organizovanje.

### *Broj učesnika kao kriterijum definisanja*

Ako dakle prihvatimo tezu da je svaki ozbiljan kriminal organizovan, možemo preći na prvi bitan kriterijum definisanja organizovanog kriminala, a to je broj učesnika u krivičnom delu. Odnosno, na pitanje da li se pojedinac može baviti organizovanim kriminalom, ili je za to potrebna grupa – i kolika. Odgovor je naizgled relativno jednostavan, jer većina onih koji govore o organizovanom kriminalu podrazumeva ovo drugo. Dakle grupe ili bande kriminalaca, a ne pojedince. Neki teoretičari idu toliko daleko da čak “licitiraju” brojem učesnika neophodnih za postojanje organizovanog kriminala i smatraju da u tom slučaju troje predstavlja minimum “neophodnih” kriminalaca. Jasno je da je ovakav metod prebrojavanja i “licitiranja” nefunkcionalan i da nas kvali -

tativno ne vodi nikuda. Jasno je i da je za bilo kakvo ozbiljno bavljenje kriminalom potrebno više ljudi i da taj broj varira zavisno od mesta i vrste krivičnih dela, kao i od načina na koji se ona vrše. Oni mogu biti uključeni u različite faze izvršenja nekog krivičnog dela. Ako je u pitanju šverc droge, osim organizatora u tome globalno gledano učestvuje veliki broj lica – od proizvođača, odnosno uzgajivača maka ili koke i njihovih prvih prerađivača, preko kurira, sve do dileru koji, poslednji u lancu, drogu prodaju na ulici. Ako je pak u pitanju organizovana krađa automobila, ona podrazumeva obijače, ili, što je u poslednje vreme češći slučaj, obrazovane elektroničare, ili stručnjake za dekodiranje alarma, vozače, mehaničare, prodavce i slično. I sama činjenica da se većina visoko profitabilnih krivičnih dela bazira na transportu i prebacivanju roba, novca i ljudi sa jednog na drugo područje, jasno govori da je za realizaciju neophodan veći broj učesnika. Da li je u pitanju troje, petoro ili tri stotine ljudi manje je važno sa aspekta definisanja organizovanog kriminala.

Sve karakteristike grupe kao sociološke kategorije, dakle, kao grupe ljudi koja ima neki zajednički zadati cilj, bilo da je to biznis ili sportsko takmičenje raznih ekipa, prisutne su, a često i mnogo izraženije kod organizovanih kriminalnih grupa. To se posebno odnosi na neprikosnovenu poziciju lidera, hijerarhiju i disciplinu članova takvih kriminalnih gangova, njihovu zatvorenost, kao i specijalan način priključivanja ili prijema novih članova, što obično podrazumeva da novi član prolazi nekoliko provera lojalnosti grupi. Ta unutrašnja kohezija važan je, a često i presudan momenat za identifikovanje metoda organizovanosti kao bitne odrednice delovanja kriminalnih grupa, bez obzira na njihovu brojnost.

### *Priprema i kontinuitet*

Ovde se postavlja pitanje da li je organizovani kriminal, grupni ili pojedinačni, svejedno, onaj za čije je postojanje neophodna permanentna priprema i razrađena organizacija sa preciznim planom aktivnosti, odnosno da li se je dan dobro isplaniran, organizovan i realizovan posao sa velikim brojem učesnika može smatrati organizovanim kriminalom, ili je za to potrebno da se ove aktivnosti periodično ponavljaju.

Čini se da i o ovom pitanju nema dileme, odnosno, da organizovani kriminal podrazumeva plansko osmišljeno sistematsko delovanje koje se kontinuirano ponavlja. Jer, ma kako bila velika i dobro organizovana pljačka, šverc ili bilo koji drugi kriminalni akt, i bez obzira koliko je ljudi u tome učestvovalo, nemoguće je govoriti o organizovanom kriminalu ako se to desilo jednom

ili dva puta. To nije logika organizovanog kriminala. Njegova logika je upravo kontinuirano vršenje krivičnih dela radi sticanja što većeg profita, a preko njega i većeg uticaja i moći. Što se tiče onog, uslovno rečeno neorganizovanog, sporadičnog, spontanog ili slučajnog kriminala, ili kriminala “zgodne prilike”, on može biti samo početni oblik ovog drugog.

### *Prostor i predmet delovanja*

Ako s ovog aspekta razmatramo tematiku organizovanog kriminala, shvatimo da je njegov najčešći pojavni oblik ilegalno prebacivanje određenih roba, ljudi ili novca sa jedne teritorije na drugu. Dokle god na jednom mestu, bez obzira da li je u pitanju grad, država ili kontinent, nečega ima u izobilju i lako je dostupno, a na drugom ga nema ili je do njega teško, opasno, a najšješće i zakonom zabranjeno doći, postojaće jak motiv kod mnogih koji se bave kriminalom da te stvari prebace na mesto gde ih nema, jer to podrazumeva enormno velike zarade. To jednako važi i za sredstva (oruđa i oružja) za vršenje krivičnih dela.

Šta je predmet ovakvih aktivnosti potpuno je svejedno. Iako je prva asocijacija, naravno, da su predmet nedozvoljene trgovine, najčešće droga ili oružje, cigarete, drago kamenje, razne retke rude ili minerali, u praksi se pokazalo da ne postoje nikakva ograničenja, i da potencijalni predmet ovih aktivnosti može biti bilo koja roba ili stvar. Hrana – tamo gde je nema dovoljno, alkoholna pića – tamo gde su zabranjena, razne retke biljne i životinjske vrste, umetnički predmeti, rude, minerali, poludrago i drago kamenje, a u poslednje vreme i intelektualna svojina i autorska prava, kompjuterski programi, softveri i slično. Ovakve aktivnosti uglavnom se odvijaju na širem prostoru i nisu teritorijalno ograničene.

### *Društvena opasnost*

Pitanje moći organizovanog kriminala, odnosno obim i razgranatost kriminalnih aktivnosti kojima se van legalnih finansijskih tokova zarađuju ogromne količine neoporezovanog novca kojim se potom ta moć i uticaj strpljivo grade, od izuzetne je važnosti za razmatranje ovog problema. Sa aspekta države svakako je manji problem šverc par kilograma heroína, ili čak i par desetina kilograma u specijalno napravljenim bunkerima automobila, autobusa ili kamiona, od šverca koji se meri stotinama kilograma ili tonama i koji se shodno tome realizuje velikim brodovima, tankerima ili privatnim avionima, jer je lo-

gika organizovanog kriminala upravo u tome da se uvek može više i da se tako brže stiže do cilja.

Naravno da je svaki kriminal štetan po interese države, odnosno neposredno ili posredno opasan i po njene građane, ali se "crvena lampica" koja signalizira povećanu opasnost pali kada on po obimu pređe određenu granicu. Koja je to granica teško je odrediti, kao i kada je u pitanju broj učesnika neophodnih za tretiranje nekog kriminala kao organizovanog. Različite države različito reaguju ne samo na određene vrste društvenih pojava i ponašanja (negde je prostitucija legalizovana, kao i pušenje marihuane, a negde je to kriminal) i kriminalnih aktivnosti, već različito procenjuju i stepen sopstvene ugroženosti od njih. Ali kada do takve procene dođe i kada neka država proceni da su određene kriminalne aktivnosti prešle zamišljenu granicu, odnosno da predstavljaju povećanu društvenu opasnost, ona reaguje pojačanim i vanrednim aktivnostima da bi se zaštitila. Dakle, redovne policijske i sudske aktivnosti očigledno nisu dovoljne za suprotstavljanje ovakvom kriminalu, pa se zbog toga i donose posebni zakoni i formiraju posebni sudovi za ovakav kriminal, a u policijama, carinama i drugim stručnim službama formiraju posebni delovi, ekipe ili timovi specijalno obučeni i osposobljeni kadrova spremni da odgovore ovakvim složenijim zahtevima i poslovima.

Ukratko, moglo bi se reći da je organizovani kriminal onaj koji država kvalifikuje kao takav, na osnovu sopstvene procene da on to jeste po svom obimu, društvenoj opasnosti, finansijskoj i drugoj moći koja iz njega proizlazi, i na koji zbog toga i reaguje pojačanim aktivnostima celokupnog državnog aparata, pre svega policije, carine i sudstva.

### *Veza organizovanog kriminala i državnih institucija*

Postoji teza da nema organizovanog kriminala bez korumpiranog policajca, carinika, sudije, tužioca, ili nekog drugog državnog službenika ili funkcionera. Koliko je ona istinita gotovo je nepotrebno i dokazivati, jer su mnogi građani, naročito u nerazvijenim zemljama i zemljama u tranziciji, u kojima još ne funkcionišu demokratske institucije i nema "vladavine prava" bili u prilici da i sami budu vinovnici nuđenja ili davanja mita ovim kategorijama državnih činovnika. Da li se radilo o saobraćajnim ili carinskim prekršajima (sitnom švercu, ne naravno droge ili oružja već najčešće akciznih roba čija je kupoprodaja ograničena ili pod posebnim režimom) zbog kojih se nudi novac policajcima ili carinicima da bi "zažmurili na jedno oko", ili se radi o podmićivanju tužilaca i sudija radi izbegavanja odgovornosti za počinjeni prekršaj, ili pak radi smanjenja ili oslobođenja od kazne, sasvim je svedjedno, jer svi ovi, na pr

vi pogled banalni i uslovno rečeno bezopasni akti, doprinose stvaranju odgovarajuće klime u društvu i svojevrstne legalizacije ovakvih aktivnosti, koje se ne smatraju kriminalnim, već društveno prihvatljivim i korisnim. Kada se stvori ovakva klima u društvu, onda će neko sitnim novčanim iznosom ili sa par kutija cigareta podmititi carinika, da bi ilegalno preneo nekoliko boksova, dok će neko na mnogo ozbiljniji način učiniti to isto, da bi prošvercovao ceo kamion ili kontejner. Naravno, i naknada cariniku za ovakav "previd" je daleko ozbiljnija i veća. A kad se realizuje prvi takav posao, odnosno kad prođe prvi kamion ili kontejner, zarada od njega je toliko velika da se umesto jednog kamiona ili kontejnera cigareta ili bilo koje druge robe organizuje sledeći mnogo veći posao, prvo sa nekoliko kamiona i kontejnera, pa sa nekoliko desetina i tako redom. Naravno, kako se "posao" širi i razvija, povećava se i nivo korumpiranih državnih činovnika, od običnog carinika preko šefa smene do upravnika carinarnice, ili od običnog policajca do načelnika stanice policije, kao i iznosi novca kojima se to čini. Sve to smanjuje rizik sa aspekta kriminala i omogućava stvaranje uhodanih i bezbednih kanala za nesmetano odvijanje svih vrsta šverca i drugih kriminalnih aktivnosti. Kanalom kojim može da prođe roba (droga, cigarete i slično), mogu da prođu i ljudi (ilegalni migranti ili teroristi) i oružje, i to ne samo konvencionalno, tako da daljem razvijanju "poslova" i sticanju još većih zarada gotovo samo mašta onih koji ih planiraju i organizuju može biti limitirajući faktor.

Kao logična posledica na kraju se pojavljuje i potreba za takozvanim pranjem, odnosno legalizacijom ovako stečenog novca, kroz ulaganje u legalne poslove, dok njegovi vlasnici u najgorem slučaju bivaju kvalifikovani kao "kon-troverzni biznismeni", što im ne smeta da osnivaju različite firme, kupuju fudbalske klubove, radio i TV stanice, sponzorišu razne sportske i kulturne aktivnosti, ili osnivaju različita udruženja, ili političke stranke – čime se krug potpuno zatvara onom već poznatom konstatacijom da sve države imaju mafiju, a da u toj zemlji mafija ima državu.

I ta neprekidna borba između države i organizovanog kriminala, odnosno želja i potreba organizovanog kriminala da korupcijom pobedi državu i potčini je svojim zakonima i interesima, je takođe jedno od suštinskih obeležja organizovanog kriminala. Jer, gotovo da nema organizovanog kriminala bilo gde u svetu koji nakon sticanja ogromnih količina novca nije krenuo ovim putem – ulaska u vode državne politike na lokalnom ili federalnom nivou putem korupcije, najpre sitnih državnih činovnika, a kasnije i najviših državnih funkcionera.

Moglo bi se stoga reći da sitan ili krupan "neorganizovan" ili sporadičan kriminal postaje organizovan onog trenutka kad korumpira carinika ili policajca da "zažmuri na jedno oko", kad korumpira šefa policije da bi obezbedio

nesmetano odvijanje kriminalnih aktivnosti (dao lažne pasoše, ili blanko saobraćajne dozvole za krađene automobile, ili informacije o aktivnostima državnih organa usmerenih prema članovima bande s kojom je u kontaktu). Kad korumpira šefa carine ili tužioca da ne goni krivično nekog od članova bande, ili da delo koje mu se stavlja na teret kvalifikuje blaže nego što objektivno jeste, ili kad, na kraju karajeva, korumpira sudiju da nekome ne odredi pritvor i tako mu omogući da pobegne, da izrekne oslobađajuću presudu, ili kaznu blažu od zaslužene.

Najzad, bez želje da minimalizujemo značaj prethodno nabrojanih odrednica organizovanog kriminala, smatramo da su za njegovo suštinsko definisanje najbitniji stepen društvene opasnosti koju predstavlja za svaku državu i društvo, i njegova želja i potreba da tu državu i društvo stavi u funkciju svojih interesa, ili je bar u najvećoj mogućoj meri onemogućiti da mu se ozbiljno suprotstavi.

### *Nacija, vera i ideologija kao motiv ili opravdanje*

Razmatrajući fenomen organizovanog kriminala danas, ne smemo zanemariti još jednu bitnu činjenicu, odnosno, da u savremenom svetu gotovo nema organizovanog kriminala u "čistom obliku" već se on sve češće krije iza "paravana" različitih nacionalnih, ideoloških ili verskih pokreta i grupa. Pod firmom borbe za ideju, veru ili naciju sve aktivnosti organizovanog kriminala odvijaju se mnogo lakše i efikasnije, od čega imaju koristi obe strane. Ta simbioza je jedno od obeležja organizovanog kriminala u savremenom svetu u ovom trenutku i sasvim je nebitno šta je pre nastalo. Odnosno, da li je organizovani kriminal kao svoju nadgradnju proizveo nacionalno-oslobodilačke ili verske pokrete koji su mu neophodni u ovoj fazi razvoja, ili su razni pokreti shvatili da je jedan od najboljih načina i za njihovo finansiranje i za realizovanje njihovih ciljeva upravo organizovani kriminal.

Ideja, vera i nacija mnogo lakše regrutuju dobrovoljce za svoje ciljeve, ali ni moć novca u svemu tome nije zanemarljiva. Da li se neko bavi kriminalom kao izgovorom ili sredstvom da bi njegova zemlja i narod bili "oslobođeni", ili se bavi revolucionarnom delatnošću ne da bi "oslobodio" svoj narod, već da bi došao u priliku da se uz pomoć raznih mahinacija, pa i kriminalnih aktivnosti, obogati i tako uveća svoju moć, sasvim je svejedno i spada u domen individualne psihologije svakog aktera. Ono što je jasno, jeste permanentno prožimanje ovih aktivnosti u mnogim delovima sveta.

Najočigledniji primer za ovu tezu je albanska mafija na Balkanu, kroz čiju se istoriju najbolje može sagledati proces kombinovanja kriminalnih aktivnosti

sa navodnim političkim ciljevima i borbom za nacionalno oslobođenje i stvaranje nezavisne države upravo pod kontrolom organizovanog kriminala. Tako se dešava da na kraju ovog puta oni koji su se najpre bavili organizovanim kriminalom, a kasnije postali komandanti raznih oslobodilačkih vojski, sada zauzimaju najvažnije državne funkcije. U tom kontekstu najupečatljivija je izjava Beri Flečera, portparola UNMIK policije na Kosovu i Metohiji, koju je dao u junu 2003. godine, rekavši da je albanska mafija duboko ukorenjena u kosovsko društvo i da predstavlja jednu od najvećih prepreka sa kojom se snage UN suočavaju. "Svaki put kada uhapsimo nekog gangsterskog lidera, on se umota u albansku zastavu, a ulice budu preplavljene demonstrantima. Ovo nije društvo koje je pogođeno organizovanim kriminalom, već društvo zasnovano na organizovanom kriminalu".

Danas Kosovom i Metohijom vladaju mafijaški klanovi. I ne samo Kosovom, već i ostalim teritorijama sa većinskim albanskim stanovništvom u Makedoniji, Crnoj Gori, i naravno Albaniji. Izvršena je precizna podela teritorija između njih, i svaka strana kontroliše sve kriminalne aktivnosti na tom području. I svaki pokušaj "preuzimanja" teritorije od suparničkog klana završava se brutalnim terorom i ubistvima. Konkretan primer je slučaj sa klanovima Musaj i Haradinaj. Klan Musaj je pokušao da od Haradinaja preuzme kontrolu nad trgovinom drogom i oružjem, a rezultat je bio ubistvo Sinana Musaja, a zatim, u znak odmazde, pokušaj ubistva Ramuša Haradinaja i ubistvo njegovog rođenog brata Envera nakon toga. Sukob između klanova Tači i Haradinaj traje još od 2003. godine, i rezultirao je nizom ubistava i likvidacija na obe strane. Sadašnji koalicioni partneri, Rugova i Haradinaj, su u pokušaju osvajanja prevlasti u opštinama Metohije takođe bili u beskrupuloznoj borbi. U tim sukobima je, samo od dolaska međunarodnih snaga na Kosovo, zabeleženo 76 takozvanih političkih ubistava, u kojima su stradali upravo pripadnici ove dve stranke.

Poznata je uloga narko-mafije kosmetskih Albanaca tokom 90-ih godina u naoružavanju OVK, a potom i paravojnih formacija na jugu Srbije tokom 2001. godine. Tako je italijanski sud u Brindiziju 1999. godine osudio albanskog trgovca heroinom koji je priznao da je za novac od prodate droge nabavljao oružje za potrebe OVK. Iste godine je uhapšen i albanski narko-bos Princ Dobroši u Češkoj, kod koga su takođe pronađeni dokazi o njegovoj direktnoj umešanosti u nabavku oružja za potrebe OVK. Spregu narko-dilera sa nosiocima važnih funkcija u Pokrajini danas pokazuje primer delovanja Đeljaja Ćorića zvanog Zija, vlasnika benzinske pumpe "Delfin" u Uroševcu. Prema podacima srpskih službi bezbednosti, Ćorić, zajedno sa Bekimom Rećicom, preko svojih kanala nedeljno na zapad prebaci između 100 i 200 kg heroina. Najinteresantnija u svemu tome je činjenica da je Bekim blizak rođak Hiljmi Rećice,

Posebna priča je Albanska nacionalna armija. Nakon svih oružanih pobuna i ratova u Srbiji i Makedoniji, od svih paravojnih formacija stvorena je upravo ANA, koja danas ima svoje članove i simpatizere, ali i razgranate političko-kriminalne aktivnosti u celom regionu Balkana. ANA je, kao i sve prethodne ekstremne i terorističke grupe na KiM, nasledila model finansiranja OVK koji čini sistem tzv. humanitarnih fondova u zemlji i inostranstvu, zajedno sa prihodima od organizovanog kriminala koji je pod kontrolom ove parapolitičke grupacije. Da se ANA finansira prihodima od trgovine drogom, najbolje ilustruje i nedavno hapšenje Petrita Durakua, jednog od osnivača ANA, u Torinu sa 20 kg heroina.

Besmisleno je i nabrajati sve konkretne primere koji potvrđuju spregu albanske narko-mafije sa njihovim političkim strukturama. Uostalom, i prema procenama američkih službi za borbu protiv narkotika, albanska narko mafija je preuzela primat u trgovini heroinom na evropskom kontinentu, a označena je kao druga po važnosti u krijumčarenju narkotika na svetskom tržištu. Isti izvori su upozorili na mogućnost da se u regionu Balkana ispolji "kolumbijski sindrom", odnosno da albanska mafija postane dovoljno moćna i preuzme kontrolu nad jednom ili više oblasti u kojima preovlađuje albansko stanovništvo. Na njihovu žalost, to se u stvarnosti i desilo.